

Rapport:
Unga troende i samhället

Varannan kristen ungdom upplever sig kränkt för sin tro

Inledning

Barn och religion är ett ämne som ofta skapar debatt och spänningar. Begreppen "religions- och överygelsefrihet" tolkas som att icke-tro är det normala medan tro är en avvikelse. Det finns tydliga strömningar i samhället som förespråkar att barn ska växa upp i en religionsfri värld.

Sverige är en sekulär stat där religion och stat är skilda åt. Det betyder inte att samhället behöver vara sekulärt. Alla har medfödda behov av gemenskap och existentiellt sammanhang. Mer än sex miljoner svenskar är medlemmar i någon kyrka, motsvarande siffra för idrottsrörelsen är drygt tre miljoner. Omkring en halv miljon barn och vuxna i Sverige deltar varje vecka regelbundet i exempelvis gudstjänster eller barnaktiviteter i kyrkan.

Sveriges kristna råd uppmärksammar barn och ungdomars rättigheter och delaktighet i såväl kyrkornas liv som samhället i stort. Rådet följer utvecklingen och inställningen till religion i vårt samhälle. För att få ytterligare fakta har Sveriges kristna råd genomfört enkätundersökningen "Unga troende i samhället". Resultatet visar att varannan troende ungdom upplever sig kränkt på grund av det svenska samhällets problematiska förhållandet till religion. Det gäller inte minst i skolan där var fjärde elev upplever sig kränkt av sin lärare. Det gör att många unga troende döljer sin tro. Det är allvarligt och särskilt att det sker i en miljö som har obligatorisk närvaro (grundskolan).

Enkäten gick till kristna ungdomar, men det finns skäl att anta att exempelvis muslimska och judiska tonåringar skulle kunna beskriva liknande kränkningar. Här finns ett behov av en fördjupad interreligiös studie bland unga i Sverige.

Den 1 januari blev barnkonventionen svensk lag. Men hur agerar det svenska samhället för tolerans och kunskap för att motverka religiös okunnighet? Det är den huvudfråga vi vill ställa och som vi också ställer till våra politiker.

Enkätens genomförande

Sveriges kristna råd (SKR) genomförde tillsammans med kristna ungdomsorganisationer¹ en enklare enkätundersökning – *Unga troende i samhället* – under senhösten 2019. Enkäten skickades ut som en Google Forms-länk i organisationernas olika sociala medier och via mail. 393 har besvarat enkäten.²

Enkäten har inga strikt vetenskapliga anspråk utan ska snarare betraktas som en fingervisning om hur unga upplever sin situation som troende i samhället. Vi kan konstatera att enkätens resultat bekräftar den kvalitativa forskning som gjorts på området.³

Vi valde att ställa frågan: *Har du på grund av din tro blivit utsatt för kränkningar?* Ordet ”kränkning” är ett svårt begrepp eftersom det både är en juridisk term och begrepp som används i vardagligt tal. Om kränkning antas ha juridisk bäring ska den anmälas och prövas av juridiska instanser. Men begreppet kränkning används också i vardagligt tal när någon känner sig verbalt eller fysiskt utsatt av någon anledning. Att uppleva sig kränkt är i det fallet en fråga för den enskilda individen. Följden blir att en person kan känna sig kränkt utan att det nödvändigtvis faller inom det juridiska området. Att det inte är en juridisk fråga får inte rättfärdiga att individens upplevelse förminskas, speciellt inte om kränkningen grundas i föreställningar eller fördomar om vissa grupper i samhället. Det handlar inte om upplevelser av kränkning på grund av kristna läror, etiska övertygelser eller traditioner. Det är individens egen upplevelse av kränkning vi har frågat efter.

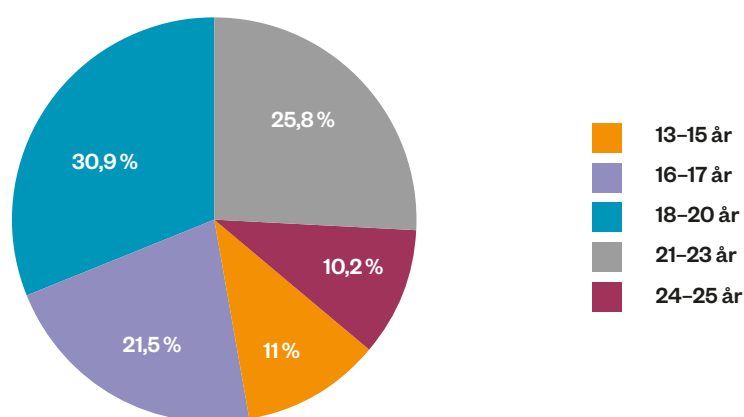
¹ Eumenia, Svenska kyrkans unga, Sveriges unga katoliker, Syrisk ortodoxa ungdomsförbundet, Evangeliska Frikyrkan, Pingst UNG, Svenska Alliansmissionens ungdom, Frälsningsarméns ungdomsförbund, Livets ord, SALT, Kristen Idrottskontakt, Ny Generation och Reach.

² Frågan att delta ställdes till såväl den judiska som muslimska ungdomsorganisationer. De judiska valde att avstå från att medverka och de muslimska svarade inte.

³ Karin Kittelman Flensner. (2015). Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden. Göteborg. Göteborgs Universitet; Vikdahl, Linda (2018). Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan. Skellefteå: Artos Academics.

Vilka svarade på enkäten?

Av de 393 som svarat på enkäten angav 64 % att de var flickor och 36 % att de var pojkar. Ingen angav "vill inte svara" eller "annat". De som svarat är mellan 13 och 25 år och fördelar sig enligt följande:

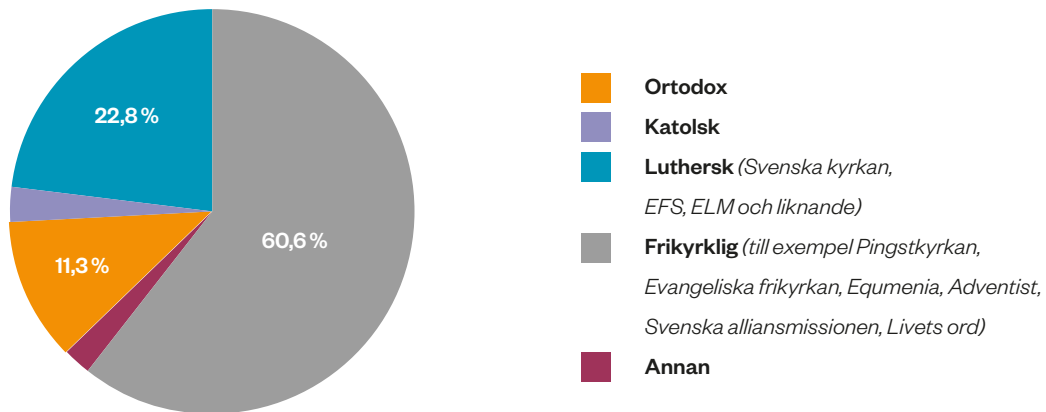

Fråga: Hur gammal är du?

Den stora ålderskategorin av svarande är i åldern 16-20 år och därmed i gymnasieåldern. Lägger vi därtill 21-23 åringar utgör de tre kategorierna tillsammans 75 % av de svarande. Den yngsta och äldsta ålderskategorin utgör cirka en tiondel vardera.

Det finns en övervikt svarande från den frikyrkliga kyrkofamiljen och för få från den ortodoxa och katolska. Siffrorna speglar i rimlig utsträckning relationen mellan det antal medlemmar respektive kyrkofamilj⁴ har i sina ungdomsorganisationer och antalet svarande i enkäten.

⁴ Kyrkofamilj är det begrepp som används i SKR för att säkra representativitet i olika styrelse och råd. Det finns i SKR fyra kyrkofamiljer: Den katolska, den ortodoxa, den lutherska och den frikyrkliga.

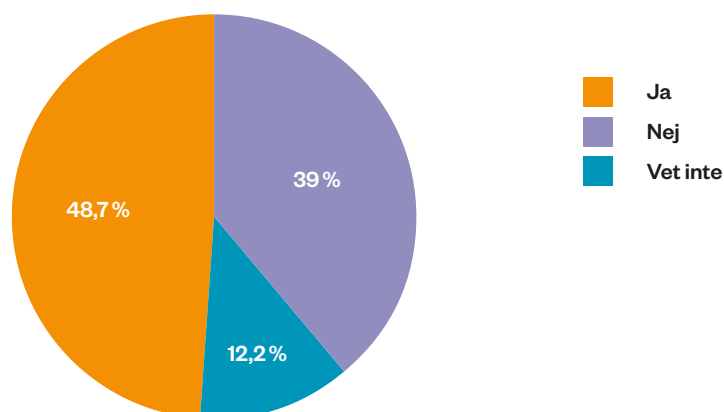

Fråga: Vilken kyrka är du med i?

Gruppen annan utgör knappt 2%. De som skrivit eget alternativ svarar i stort sett något av de samfund som är nämnt i listan. De har förmodligen missuppfattat eller inte uppmärksammat att det samfund de är medlemmar i finns med som exempel. Någon anger att de går till två olika kyrkor, exempelvis en luthersk och en frikyrka. En stor majoritet, knappt 74 %, anger att de var troende "så länge de kan minnas".

Hur många upplever sig kränkta?

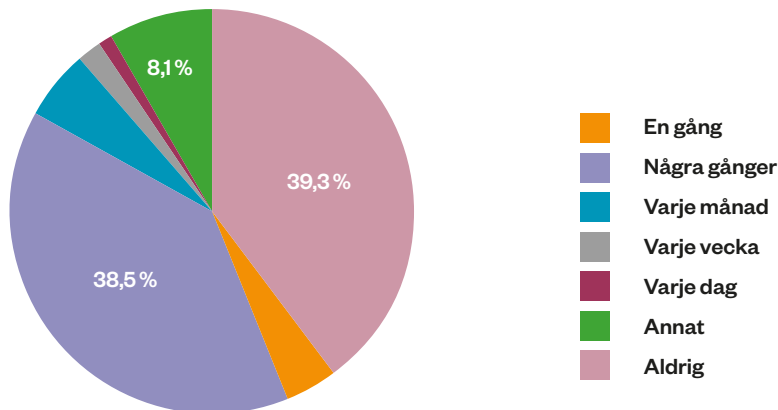
På frågan "Har du på grund av din tro blivit utsatt för kränkningar?" svarar knappt 49 % att de upplevts sig kränkta och lite drygt 12 % svarar "vet inte".

Av dem som utsatts för kränkningar anger 63 % att det har hänt några gånger, 10 % varje månad, 3 % varje vecka och 1 % varje dag. MUCFs (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor) sida Ungidag.se uppger att 14,2 % av alla ungdomar att de har upplevt sig kränkta på grund av diskriminering. Andelen är alltså betydligt högre bland de svarande i enkäten med troende ungdomar.⁵

Även om upplevelsen att bli kränkt inte är något som flertalet upplever dagligen har de flesta tillfrågade varit med om det vid något tillfälle.

⁵ http://www.ungidag.se/indikator/fysisk_och_psykisk_halsa/kraenkta-pa-grund-av-diskriminering (Åtkomst 20200203).

Fråga: Hur ofta har det skett?

Vi har undersökt om det finns skillnader mellan var informanterna bor, vilken kyrka de går till och vilken ålder de tillhör. Varken bostadsort eller kyrkoanknytning visar på någon större skillnad i andelen som upplever sig kränkta. I de två yngre ålderskategorierna är det en mindre andel än de äldre som upplever sig kränkta och en liten högre andel som svarar "vet inte". 35 % upplever sig kränkta och 16 % svarar vet inte. Beskrivningar av hur de blivit kränkta skiljer sig också. En generell iakttagelse är att de yngre inte upplever kränkningarna lika allvarliga. Det är svårt att veta vad detta beror på utan att göra ett fördjupat intervjustudium. Det kan ha att göra med att de inte vet hur de ska sätta ord på sina upplevelser. Kanske finns det en större tolerans för religion i de yngre åldrarna som försvinner när de blir äldre. Eller, om det ska tolkas positivt, kanske det är en indikation på att toleransen för religiösa kommer att öka när dessa unga växer upp.

Hur beskriver de kränkningarna?

Som beskrivits ovan är det svårt att avgöra vad den enskilda individen upplevde som en kränkning. En fingervisning fås genom frisvaren på frågorna *Hur ofta det skett?*, *Vem var det som kränkte dig?* och ett frisvarsalternativ där de med egna ord fick beskriva vad som skett och hur det kändes. Genom svaren på de frågorna kan vi dels få veta lite mer om vad kränkningen bestod i dels vad de som svarade "vet inte" menade.

De som svarade vet inte beskriver ofta en situation där de känt sig olustiga och har fått höra nedlåtande skämt, kommentarer och antaganden om dem på grund av deras tro. Den här typen av situationer beskriver också en del av dem som svarar att de blivit kränkta.

Tror inte egentligen att jag blivit kränkt i ordets rätta bemärkelse, kanske snarare känt mig obekväm i olika sammanhang där jag inte vetat om tex lärare eller klasskompisar väljer att lyfta frågor på ett visst sätt eller inte pga de tycker att kristna är "konstiga". Eller kanske att jag blir obekväm eftersom jag vet inte om de vet att jag är troende när de har samtal om eller skojar om kristna. (Ung kvinna, frikyrklig, stor stad med högskola/universitet, 24–25 år)

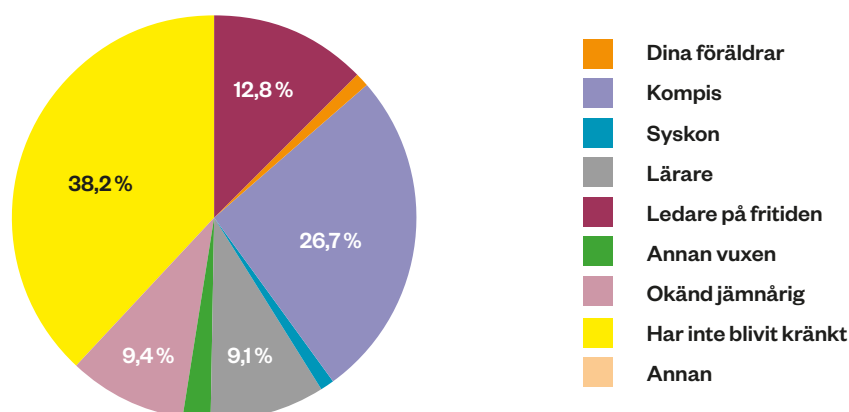
Det här citatet visar ganska väl problemet med att förstå vad en kränkning är och att det upplevs på olika sätt. Vissa upplever samma situation som en kränkning andra betraktar kränkning som ett för starkt begrepp för att använda och de väljer därför "vet inte" som alternativ. Däremot kan man ställa sig frågan om det som tjejen beskriver är acceptabelt i en svensk skola, det vill säga att troende elever känner sig obekväma.

Det som framträder i frisvaren liksom i svaren på frågan vem som kränkte är att skolan är den arena där unga troende främst upplever kränkande behandling. En stor grupp av svaren anger att troende ofta beskrivs som lite dummare och mer vetenskapsfientliga än andra. Undervisning i såväl religion som naturvetenskap tycks trigga den sortens uppfattningar. Det framkommer också, på tvärs mot vårt individualistiska samhälle, att troende ungdomar främst betraktas som företrädare för gruppen kristna.

Det är svårt att jämföra de olika samfundet mellan varandra eftersom underlaget är alldeles för litet, men det tycks finnas en tendens till att katolska och ortodoxa ungdomar får stå till svars för kristen tradition och kultur i något högre utsträckning än de protestantiska.

Skolan och de troende ungdomarna

När informanterna svarar på frågan vem som har kränkt dem svarar 27 %, att det är en kompis. Knappt 10 % av det totala antalet svarande (393 st) uppger att det är en lärare som har kränkt. Av dem som upplever sig kränkta är det 15 % som uppger att lärare på något sätt varit delaktiga. När vi tittat närmare på vad de som svarat "annan" anger så stiger siffran till knappt 27 %. Det innebär alltså att en dryg fjärdel av de tillfrågade upplever sig ha blivit kränkta av en lärare.

Fråga: Vem var det som kränkte dig?

Det är dock kompisar som utsätter troende ungdomar för kränkningar i störst utsträckning och det sker oftast inom ramen för skolans verksamhet. Det är inte så konstigt med tanke på att det är där som ungdomar tillbringar den största delen av sin tid.

De troende ungdomarna får på skolan höra att de är vetenskapsfientliga, eller att de borde vara det och att de är korkade. En gymnasieelev har till och med fått höra att en annan elev inte vill ta studenten med henne för att hon är kristen.

En tjej i min klass sa att hon skulle byta klass för att hon inte ville ta studenten med en kristen. (Ung kvinna, frikyrklig, samhälle/landsort 18–20 år)

Elever har haft naturvetenskapslärare som utgår ifrån att troende elever inte kan förhålla sig sakligt till naturvetenskap eller ta in vetenskapliga perspektiv på grund av de är kristna.

Naturvetenskapslärare som innan jag fått frågan bestämt sig högt inför alla om mina åsikter angående evolution, bland annat. Även klasskompisar som antagit vetenskapliga hållpunkter utan att fråga. (Ung kvinna, frikyrklig, mindre stad, 21–23 år)

Jag blev kallad dum, fick kommentarer som "tror du på tomten också", håndades med vulgära skämt om min tro gav uttryck genom gärning såsom fasta och blev utfryssta av vissa grupper. Värst var min gymnasielärare i geografi som inte bara uppmuntrade utan sa det värsta. Jag lyfte det flera gånger men fick inget stöd av någon i skolan. (Uppger inte kön, Ortodox, storstad, 18–20 år)

De här rösterna och svaren bekräftar den bild som religionspedagogen Karin Kittelman Flensner har beskrivit i sin avhandling.⁶ Att vara troende associeras med något som tillhör historien och som troende förväntas man inte kunna förhålla sig objektivt till vetenskap. Det visar sig både inom naturvetenskapliga ämnen men också inom religionskunskapen.

I läroplanen för religionsämnet i grundskolan skrivs att målet med undervisningen är att:

- bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samman med religioner och andra livsåskådningar. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar beredskap att handla ansvarsfullt i förhållande till sig själva och sin omgivning.⁷

Trots läroplanens mål om förståelse anger alltså flera informanter att religionsundervisningen snarare bidrar till fördomar och kränkande behandling än motverkar dem.

På religionskunskapen i skolan har läraren en dumförklarande ton när det gäller kristendomen i förhållande till vetenskapen. Klasskompisar har också diskuterat väldigt respektlöst i min närhet om kristendom och religion. (Flicka, frikyrklig, stor stad med högskola/universitet, 16–17 år)

Flera informanter uppger att det i religionsundervisningen inte tas hänsyn till den komplexitet som finns inom de kristna rörelserna eller den kristna traditionen.

⁶ Karin Kittelman Flensner. (2015). *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. Göteborg. Göteborgs Universitet.

⁷ Skolverket. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (reviderad 2019)*, s. 215.

Raljerande över tro från lärare i religionskunskap på gymnasiet. "Bibeln säger att Adam hade ett mer revben än Eva men eftersom ni killar inte har fler revben än tjejerna är Bibeln inte sann. (Ung man, frikyrklig, stor stad med högskola/universitet, 24–25 år)

Enkätsvaren visar att skolan inte alltid lever upp till den läroplan som myndigheterna har beslutat. Det tycks snarare vara så att skolmiljön bidrar till kränkningar och skapandet av fördomar.

Homogeniserande syn på troende ungdomar

I skolmiljön möter de troende ungdomarna också en stereotyp bild av troende människor. Det gäller såväl synen på vetenskap som moraliska frågor. Det finns vissa uppfattningar om troende som verkar föras vidare i och genom skolans undervisning, trots att det strider mot målet om att skolan ska vara "en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där."⁸ En av informanterna beskriver det på detta sätt:

Visserligen är det svårt att måla en rättvis bild av en religion, de är så komplexa, men det var heller inte enkelt att säga emot dem. Många gånger ville jag säga, "Jag är kristen, men jag är inte sån..." både under religions- och naturlektioner. Ibland gjorde jag det i bland inte. Ibland kunde läraren/klasskamraterna acceptera, ibland inte. (Kvinna, frikyrklig, stor stad med högskola/universitet, 21–23 år)

Den kristna tron förknippas med vissa moraliska föreställningar som kristna borde ha. De förväntningarna tillskrivs alla troende ungdomar utan att ta hänsyn till individens tro. Det görs inte heller någon skillnad mellan de kristna samfundet.

⁸ Skolverket. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (reviderad 2019), s. 5.

Alla förväntas tycka och tänka på ett liknande sätt. En tjej från den lutherska kyrkofamiljen har blivit utsatt för det.

Får ofta höra att jag inte har rätt att kalla mig kristen av ateister som inte vet vad kristen innebär. Tex du har inte rätt att kalla dig kristen för du har ju druckit alkohol och festat. Får också ofta höra att jag är dum i huvudet, korkad, efterbliven eller liknande som kan tro på en gud osv. Ofta handlar det även om fördomar så som att kristna inte tror på vetenskap. (Ung kvinna, luthersk, stor stad med högskola/ universitet, 18–20 år)

De troende eleverna får alltså stå till svars för vad andra tycker att kristna borde tycka utan att ta hänsyn till att de kristna kyrkorna är olika sinsemellan.

Ortodoxa och katolska traditionerna

De ortodoxa och katolska som deltagit i studien är tyvärr alldeles för få. De utgör 15 % av informanterna. Deras frisvar tenderar dock att dra i en lite annan riktning. De får stå till svars för kristen kultur och tradition i allmänhet. Det innebär inte att de slipper undan de perspektiv som ovan redogjorts för. Men deras upplevelser drar mer åt utsatthet på grund av kristen kultur och tro i allmänhet. De upplever sig kränkta för att de har symboler och följer kristna traditioner. Två ortodoxa unga män ger uttryck för det:

Mitt kors, skämt och hån om min religion. Förnekelse och förminskning av de kristnas utsatthet. (Stor stad med högskola/universitet, 18–20 år)

... någon var respektlös mot min religion och kristendomen generellt. (Stor stad med högskola 18–20 år)

De upplever sig i högre utsträckning kränkta på grund av nedlåtande kommenta-

rer om Gud och om den kristna kulturen. Det är endast en av informanterna som uppger att kommentaren kommit från en muslim.

Det finns en del ganska grova kommentarer som riktar sig mot den katolska kyrkan, men som både ortodoxa och katolska troende ungdomar får stå till svars för. De ortodoxa och katolska ungdomarna får kommentarer om påven och kommentarer om sex. De kan till exempel få höra att *"påven är en hora"*. (Ung kvinna, ortodox, stor stad med högskola/universitet, 18–20) eller att hon som katolik *"ska akta sig så att hon inte blir våldtagen"*. (Stor stad, 24–25 år).

Slutsats

Religionspedagogen Linda Vikdahls undersökning på en skola i södra Stockholm bekräftar resultatet av vår enkät. Vikdahl menar att majoritetskulturen gör att troende elever löper risk att utsättas för mobbning. Hon visar att religion är något man gör sig rolig över och att andra elever uppfattar att religiösa betar sig konstigt.⁹ Den enkät som SKR har genomfört och som besvarats av 393 unga troende mellan 13 och 25 år visar att det finns behov av ytterligare forskning och utredning om hur unga troende upplever sin situation i samhället. Enkäten är för liten för att dra generella slutsatser, men ger en fingervisning om att kristna ungdomar upplever att de utsätts för kränkande behandling i dagens samhälle. Varannan troende ungdom upplever sig kränkt på grund av det svenska samhällets problematiska förhållandet till religion. Det gäller inte minst i skolan. Frågan är hur skolministern, skolverket och lärarutbildningarna tar ansvar för att leva upp till de mål som myndigheterna har satt upp i relation till skolan, mångfald och religion?

Enkäten gick till kristna tonåringar, men det finns skäl att anta att muslimska och judiska tonåringar skulle kunna beskriva liknande kränkningar. När Linda Vikdahl fick möjlighet att intervjua två muslimska flickor visade det sig att de inte uppfattade situationen lika friktionsfritt som de etniska svenska eleverna som utgjorde största delen av hennes studie. Det vore därför önskvärt med ett fördjupat studium som inkluderar troende ungdomar i flera olika religiösa riktningar och som både gör en kvantitativ kartläggning liksom en intervjustudie som på ett djupare sätt kan beskriva hur vardagen i en svensk skola upplevs av troende elever.

⁹ Linda Vikdahl. (2018). Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan. Skellefteå: Artos Academics. s. 145, 165.

KYRKORNA TILLSAMMANS I TRO OCH HANDLING

WWW.SKR.ORG • INFO@SKR.ORG

